

Queer-teoria ja kasvatustilosofia

Katsaus kirjallisuuteen

Tarna Kannisto / Opettajien Akatemia

Helsingin yliopisto 23.10.2015

Sisällys

1Johdanto.....	1
2Queer-teorian keskeisiä käsitteitä ja kiistakysymyksiä.....	3
2.1. Sex(uality) / gender.....	3
2.2. Identiteetti.....	3
2.3. Queer-teoria ja liberalismi.....	5
2.4. Lapset queer-teoriassa: the Child as a figure?.....	6
2.5. Queer futurity: negatiivisuus vai utopianismi?.....	7
2.6. Antisocial thesis.....	8
2.7. "AND": Queer-teoria ja muut marginaalin teorit.....	9
3Queer-teorian anti kasvatustilosofialle?.....	9
4Kasvatusta / lapsia / queer-teoriaa käsittelevää filosofista tutkimusta julkaisevia lehtiä.....	10
5Kirjallisuus.....	11

1 Johdanto

Tässä lyhyessä katsauksessa tarkastelen queer-teorian antia kasvatustilosofialle. Keskityn kasvatustilosofian ja queer-teorian yhtymäkohtiin: niihin teoreetikoihin, jotka ovat ottaneet kantaa lasten asemaan, tai jotka hyödyntävät queer-teorioita ja -näkökulmaa kasvatustilosofiaa käsittelevissä kirjoituksissaan. Historiallisesti queer-teorian ja kasvatustilosofian yhtymäkohtia löytyy hämmästyttävän vähän, mutta potentiaalisesti molempien teorioiden alueille kuuluvia aiheita ovat mm. teorit identiteetistä ja sen kehitymisestä, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien lasten asema koulussa, sekä *tulevaisuuden* teoretisointi. Termi 'queer' merkitsee englannin kielessä outoa, kummallista ja vääristynyttä. Sitä on käytetty seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin viittaavana haukkumasanana, jonka queer-teoreetikot ovat myöhemmin ottaneet haltuunsa. Suomenkielisenä vastinesanana käytetään joskus termiä 'pervo', jolla on kuitenkin suomen kielessä hieman eri konnotaatioita kuin termillä 'queer'. 'Queer' -termi onkin vakiintunut myös suomenkieliseen kirjallisuuteen.

Queer-teorian synnylle antoivat alkusysäyksen Eve Kosofsky Sedgwickin teos *Epistemology of the Closet* (1990) ja erityisesti Judith Butlerin *Gender Trouble* (1990). Itse nimitys 'queer-teoria' syntyi

ja vakiintui vasta joitakin vuosia myöhemmin. Esimerkiksi Butler mainitsee sukupuolta identiteettikategoriana kritisoivassa klassikkoteoksessa termin 'queer' tiettävästi vain kerran tai kaksi. Queer-teorian ja -tutkimuksen lähialoja ovat feministinen tutkimus, sukupuolentutkimus sekä lesbo- ja homotutkimus. Queer-teoreetikot pyrkivät purkamaan vallitsevia sukupuolen, seksuaalisuuden ja identiteettien kategorioita, ja rakentamaan teoriaa monikertaisesti marginalisoitujen ihmisten näkökulmasta. Teorian keskeisiä nimiä ovat Butlerin ja Sedgwickin lisäksi erityisesti Teresa de Lauretis, Elisabeth Grosz, Diana Fuss, Melanie Klein, Rosi Braidotti, Lauren Berlant, Leo Bersani, Lee Edelman, Michael Warner, Judith (Jack) Halberstam ja José Esteban Muñoz. (Ks. esim. Giffney&O'Rourke 2009, introduction.)

Queer-teoria ei asetu itse mihinkään tarkasti rajattuun kategoriaan, ja on tässäkin mielessä 'outo'. Sen teoreettiset juuret ovat poststrukturalismissa, kirjallisuusanalyysissä ja psykoanalyysissä. Keskeisiä taustateoreetikkoja ovat Jacques Lacan, Jacques Derrida, Michel Foucault, Gilles Deleuze ja Felix Guattari. Queer-teorialla on vahva kytkeä filosofiaan, mutta queer-tutkimusta tehty paljon myös empiirisestä näkökulmasta, mm. historian ja kirjallisuuden tutkimusta. Lisäksi jokainen teoreetikko tekee tutkimusta omasta henkilöhistoriastaan ja kokemuksestaan käsin. Näkökulmien moninaisuus johtanut kysymyksiin siitä, pitäisikö queer-teoriasta puhua yksikössä vai monikossa, tai onko se jo peräti 'post'. Vuosituhannen vaihteessa queer-teoria alkoi aiempaa selkeämmin hakemaan näkökulmia etnisyyden, postkoloniaalisesta ja transgender-tutkimuksesta. Queer-teoria on pysynyt monitieteisenä ja sillä edelleenkin on vain harvoin institutionaalista kotia (toisin kuin esimerkiksi feministisellä tutkimuksella). (Ks. esim. Halley&Parker 2007, 421-423; Halberstam 2003; Sullivan 2003, v-vi.)

Queer-teorialle on ominaista tietty vaikeaselkoisuus, joka liittyy teoreettisten juurten lisäksi myös teoretisoinnin vahvaan henkilökohtaiseen merkitykseen: teksteissä on haluttu välittää henkilökohtaisen kokemuksen ja reflektoinnin vaikeutta, joka ei ole yksinkertaista eikä helppoa, eikä asetu ennalta annettujen käsitteiden raameihin. Queer-teorian sisällä keskustellaan siitä, onko *queer* itsessään identiteettikategoria, identiteettien vastainen positio, poliittinen näkökanta, vaiko akateeminen oppiala. Tyypillistä queer-teorialle kuitenkin on anteeksipyytelemätön ja anti-assimilationistinen asenne. (Ks. esim. Giffney&O'Rourke 2009, introduction.)

2 Queer-teorian keskeisiä käsitteitä ja kiistakysymyksiä

2.1. Sex(uality) / gender

Judith Butler kyseenalaisti kirjassa *Gender Trouble* (1990) yhden feministisen teorian keskeisimmistä perusoletuksista, nimittäin jaon biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoliin (*sex /gender*). Esimerkiksi Butlerin mukaan mitään tiettyä ihmisryhmää ei voida absoluuttisesti määrittellä ”naisiksi”, vaan ne ominaisuudet, joihin määritelmä sidotaan, ovat historiallisia, satunnaisia ja sosiaalisesti rakentuneita. Naiseus ja naiseuden kokemus olivat olleet senastisen feministisen filosofian ja -politiikan keskeisin olettamus. Butler kyseenalaisti tämän oletuksen ja kysyi sen sijaan, miksi dikotominen jako naisiin ja miehiin näyttää itsestään selvältä, ja kuinka tätä jakoa pidetään yllä. Se, että yhteiskunnassamme ihmiset yleensä ilmentävät sukupuoltaan ja seksuaalista suuntautumistaan tiettyjen normien mukaisesti ei tarkoita, että nämä normit olisivat välttämättömiä. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liitetyt normit ovat historiallisesti muuttuvia, mutta suurin osa ihmisistä omaksuu kulloisenkin yhteiskunnan tavan ilmentää sukupuolta ja seksuaalisuutta. Ruumiillisiin eroihin sidotut normit ovat kuitenkin aina mielivaltaisia – ja siten ne voidaan myös ymmärtää toisin. *Heteronormatiivinen* yhteiskunta marginalisoi ja syrjii niitä ihmisiä, jotka eivät asetu yhteiskunnassa vallitseviin kategorioihin ja normeihin. Tämän vuoksi sukupuolta ja seksuaalisuutta ei voida myöskään jättää teoretisoinnin ulkopuolelle.

Häviäisikö queer-teoria, jos sillä ei olisikaan vastustettavana sukupuolen ja seksuaalisuuden kategorioita – jos esimerkiksi osoittautuisi, että kaikki ihmiset ovat pohjimmiltaan 'queer'? Halley ja Parker huomauttavat, että queer-teorian kannalta ei ole suurta merkitystä sillä, kuinka asia ”todellisuudessa” on. Sen sijaan queer-teorian voima ilmenee siinä, kuinka hyvin se toimii toisin ajattelun apuvälineenä ja poliittisena teoriana. (Halley&Parker 2007, Introduction.)

2.2. Identiteetti

Queer-teoria syntyi identiteettikategorioiden kritiikin pohjalta. Queer-teoriassa identiteetti ymmärretään joustavaksi, muuttuvaksi ja sekavaksikin, identiteetit historiallisesti kontingenteiksi ja sosiaalisesti konstruoiduiksi (ks. esim. Sedgwick 1990, 36). Kevin McDonough määrittelee termin *queer* siten, että se tarkoittaa seksuaalisen identiteetin, käytänteiden ja -yhteisön määrittelemättömyyttä ja liukuvuutta (”uncertainty and shifts in sexual identities, practices and communities”). 'Queerius' (*queerness*) ei viittaa ainoastaan henkilön seksuaaliseen haluun tai käyttäytymiseen, vaan juuri (heteronormatiivisten) normien moninkertaiseen rikkomiseen. *Queer*

onkin terminä olennaisesti poliittisempi kuin esimerkiksi 'homoseksuaalisuus'. Identiteettinä *queer voisi* tarkoittaa identifioitumista yhteisöihin, jotka määrittävät itsensä 'queeriksi'¹. Esimerkiksi kaikki homoseksuaaliset alakulttuurit eivät hyväksy kyseistä määritelmää käytettäväksi itsestään. Monet queer-teoreetikot väittävät, että termiä silti voitaisiin käyttää kyseisistä yhteisöistä, sillä homoseksuaalisuus väistämättä merkitsee katkosta tai 'häiriötä' heteronormatiivisessa yhteiskunnassa.(McDonough 2007, 796-797.)

McDonough tarkastelee lähemmin queer-lasten identiteetin kehittymistä julkisessa koulussa. Pystyykö julkinen koulu ylipäättään tunnustaa ja antaa sijaa moninaisille kulttuurisille identiteeteille, hän kysyy (McDonough 2007). Termillä 'queer-lapset' (*queer children*) McDonough viittaa lapsiin, joiden seksuaalinen identiteetti ei kaikkien lasten tapaan ole ainoastaan muodostumassa, vaan joiden identiteetti riippuu samaistumisesta sellaisiin sosiaalisiin kategorioihin, joita ei vielä yleisesti ymmärretä tai tunnusteta, ja joita ei liberaaleissa yhteiskunnissa(kaan) vielä tunnusteta laissa, julkisessa keskustelussa tai poliittisessä diskurssissa. Queer-identiteettien määrittelemättömyydestä seuraa, että vaikka koulussa päätettäisiin ”tukea queer-identiteettejä”, ei ole olemassa varmuutta siitä, *mitä* oikeastaan pitäisi tukea. Siten näihin lapsiin kohdistetusta erityisestä tuesta saattaa olla enemmän haittaa kuin hyötyä. (Mts.796-797.)

McDonoughin mukaan tehtävä ei kuitenkaan ole mahdoton. Hän korostaa kahta keskeistä seikkaa. Ensinnäkin, täyttä varmuutta identiteeteistä ei tarvita, jotta identiteetin muodostamista voitaisiin tukea, sillä kaikki lapset joka tapauksessa tarvitsevat tietoa erilaisista identiteettimalleista. Toiseksi, identiteettien rajoja ei tarvitse olettaa täysin selkeiksi. (Mts.797-798.) Täysin selkeitä vastauksia ei tarvita, sillä on varmaa, että jotkut lapsista joka tapauksessa omaksuvat ei-heteroseksuaalisen identiteetin. Olennaista on siten kysyä, miksi ja millä tavoin koulu tarjoaa sellaisia kasvatuksellisia mahdollisuuksia, jotka mahdollistavat *queerin* identiteetin muodostumisen, 'queerin tulevaisuuden' (*queer future*).(Mts. 799.)

Teoretisoidessaan queer-lasten identiteetin muodostumista McDonough viittaa McIntyreen (1999): olennaista identiteetin muodostumiselle on kyky kuvitella erilaisia mahdollisia tulevaisuuksia *itselle*, toisin sanoen identiteetin muodostamiseen vaaditaan tietoa erilaisista kukoistamisen tavoista sekä kuvittelukykyä. McIntyren mukaan yhteisölliset asenteet, normit ja suhteet vaikuttavat tähän tulevaisuuden muodostamisen kykyyn. Joskus lasten taustayhteisöt voivat aktiivisesti pyrkiä sulkemaan eräitä vaihtoehtoja pois (McIntyren esimerkki koskee vammaisia lapsia). McDonoughin mukaan heteroseksuaalisten lasten suhteen lasten seksuaalisuus ei aiheuta ongelmia lasten ja

1 Kaikki queer-teoreetikot eivät hyväksy queerin määrittämistä identiteetiksi, mm. Edelman (2006) ”queer can never be an identity, it can only disturb one”.

vanhempien väliseen suhteeseen: vanhemmat eivät tavallisesti uhkaa heteroseksuaalisia lapsia hylkäämisellä.(McDonough 2007, 800-801.) Sen sijaan queer-lapset asuvat heteroseksuaalisia lapsia useammin perheissä, jotka eivät hyväksy heidän seksuaalisuuttaan. He joutuvat muita lapsia useammin tilanteisiin, joissa heidän identiteettinsä ei sovi yhteisönsä sosiaalisesti hyväksytyihin normeihin. (Mts.802.) Autonomia vaatii taustakseen kykyä itsenäiseen, käytännölliseen ajatteluun. Tämä kyky ei puolestaan voi kehittyä ilman jonkinlaista kasvatuksellista yhteisöä. Itsenäisen ajattelun ja autonomian kehittymistä taas ei voida jättää vain toiveikkaan ajattelun varaan, vaan koululla tulisi olla välineitä tukea kaikkien lasten kehittyvää autonomiaa. (Mts.804.) Hän ehdottaakin konkreettisia muutoksia (yhdyksvaltalisten) koulujen käytäntöihin (mts. 807-808, ks. myös luku 2.3).

2.3. Queer-teoria ja liberalismi

Queer-teoria on kehittynyt pitkälti valtakulttuurin poliittisessa ja teoreettisessa oppositiossa. Myös ”liberaalit” yhteiskunnat ovat pitkään kohdellut heteroseksuaalisiin sukupuolinormeihin sopimattomia ja sopeutumattomia henkilöitä huonosti. Myös liberaalin poliittisen teorian on väitetty perustuvan oletuksille, jotka jatkavat queer-henkilöiden marginalisointia. Queer-teorian suhde liberaaliin poliittiseen teoriaan ja sen keskeisiin oletuksiin on perinteisesti ollut vähintäänkin jännitteinen. Chris Mayo (2006) tarkastelee, mitä yksilöoikeuksien ajamisen ja sukupuolivähemmistöjen tunnustamisen välinen jännite merkitsee koulutuksen kontekstissa. Lait koskevat aina tietynlaisia ihmisiä, joten lakien puitteissa joudutaan ottamaan kantaa henkilöitä määrittäviin piirteisiin ja heidän 'identiteettiinsä'. Queer-henkilöiden tarpeita on tästä syystä vaikea määrittää lakien ja oikeuksien puitteissa. Vertailukohdaksi Mayo nostaa kulttuuriset vähemmistöt. Seksuaalisuus voidaan samaistaa etnisyyteen: seksuaalivähemmistöjen oikeuksia voidaan ajaa saman tyyppisin perustein kuin kulttuuristen vähemmistöjen oikeuksia: sitomalla haettavat oikeuden yksilöiden tietynlaiseen identiteettiin. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun seksuaalivähemmistöille haetaan lain edessä tasavertaista asemaa enemmistön kanssa, kuten vaikkapa oikeutta avioliittoon. Queerius ei kuitenkaan ole sellainen identiteetti, johon oikeuksia voitaisiin sitoa. Tällöin lakien puitteissa on vaikea tunnistaa queer-henkilöiden olemassaoloa tai erityisiä tarpeita. (Mts. 469-470.) (Ks. myös luku 2.7.)

Kevin McDonough (2007) puolestaan pyrkii hahmottamaan, minkälaista koulutusfilosofiaa ja -politiikkaa voitaisiin tehdä *liberaalista queer* -näkökulmasta. Hän siis pyrkii yhdistämään liberaalia poliittista teoriaa ja queer-teoriaa, jotka on queer-teorian piirissä pitkään nähty toisilleen vastakkaisina näkökantoina. Hänen mukaansa yksilöoikeudet ovat historiallisesti antaneet queer-liikkeelle vahvan poliittisen perustan – ne eivät siis queerista näkökulmasta katsoen ole

suinkaan pelkästään huono asia. Toisaalta queer-näkökulma voi tuoda liberaaliin käsitykseen yksilön autonomiasta sen kaipaamaa yhteisöllistä näkökulmaa. Teorioita yhdistämällä voidaan paremmin ymmärtää 'queer-lasten' asemaa koulussa. (Mts.807-808).

Liberaaleja ydinarvoja ovat yksilön autonomia sekä yksilöiden välinen tasa-arvo. Yhdessä nämä tarkoittavat, että autonomia on tärkeää *kaikille*. Toisin sanoen queer-lasten autonomia on yhtä tärkeää kuin kaikkien muidenkin. Queer-lasten autonomian kehittymistä ei siten saa jättää sattuman varaan, vaan tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota (ks. luku 2.2). McDonough ehdottaa viittä, konkreettista muutosta koulutuskäytäntöihin: (usein juuri queer-lapsiin kohdistuva) fyysinen väkivalta, kiusaaminen ja häirintä on lopetettava kouluissa; seksuaaliseen identiteettiin liittyvät asiat on ilmaistava opetussuunnitelmissa; opettajien koulutuksessa ja palkkaamisessa on kiinnitettävä huomiota queer-näkökulmiin; edellä mainitut asiat on nostettava esiin koulujen johtokunnissa ja virkamiesten keskuudessa; ja erilaisten seksuaali- ja sukupuoli-identiteettien olemassaolo on tunnustettava ja hyväksyttävä kouluissa. (Mts.807-808).

2.4. Lapset queer-teoriassa: the Child as a figure?

Lesnik-Obersteinin (2010) mukaan lapsuus ja queer-teoria liittyvät toisiinsa monin tavoin: sosiaalinen sukupuoli muodostuu suurelta osin perheen kontekstissa . Lapsuutta on kuitenkin harvoin feminismiin tai queer-teorian piirissä kyseenalaistettu, vaan sitä on pidetty ikään kuin kyseenalaistamattomana kategoriana – siitä huolimatta että sekä feminismi että queer-teoria vastustavat essentialismia. (Mts. 309- 310.)

Lee Edelman (2004) väittää provokatiivisesti, että queerius viittaa niihin, jotka ”eivät taistele lasten puolesta”. Perheen ja lasten palvonta on hänen mukaansa (ainakin Yhdysvalloissa) saavuttanut lähes uskonnolliset mittasuhteet. (Mts. 3; 12-13.) 'Lapsesta' (*the Child*) on tullut hyvinkin erilaisten poliittisten liikkeiden retoriikassa tulevaisuuden symboli; figuuri, jolla ei ole yhteyttä aitoihin, eläviin lapsiin. Kaikki poliittiset liikkeet ideologiasta riippumatta ovat sitoutuneet fantasiaan ”tulevaisuudesta” - ja tästä johtuen meidän on lähes mahdotonta ymmärtää politiikkaa ilman viittauksia tulevaisuuteen. Tulevaisuutta meidän on puolestaan vaikea ymmärtää ilman perheen jatkuvuutta ja 'Lasta'. Poliittisessa retoriikassa 'Lapsi' kuvastaa tulevaisuuden ideaalia kansalaista, jolla on mahdollisuus toteuttaa kaikkia oikeuksiaan ja jolla on myös oikeus omaan osuuteen kansakunnan tulevasta yhteisestä hyvästä. Tämä kuitenkin tapahtuu rajoittamalla nykyhetkessä elävien, aitojen kansalaisten oikeuksia. (Mts. 7; 11.)

'Lapsen' puolesta taistelevat niin anti-abortionistit (mts. 3), 'vanhempien oikeuksien' puolustajat (mts.111-112) kuin paavikin (mts.29) mutta myös suuri osa homo- ja lesboaktivisteista (mts.19).

Viimeisimmät päätyvät usein puolustamaan sateenkaariperheitä ja omaan hyvyyttään vanhempina (mts.19). Lapsen ympärillä vellovan uuden politikoinnin sijaan Edelman ehdottaa queeriuden haltuunottoa juuri negatiivisena, tulevaisuudettomana voimana: ”...we do not intend a new politics, a better society, a brighter tomorrow, since all these fantasies reproduce the past, through displacement, in the form of the future... the Child as futurity's emblem must die... the future is mere repetition and just as lethal as the past”(mts.31).

Lesnik-Oberstein kuitenkin väittää Edelmania ristiriitaiseksi. Lesnik-Oberstein kritisoi Edelmania aitojen, elävien lasten unohtamisesta: kuinka Edelmani voi olla unohtaa todelliset lapset, erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, joiden kohtaamat vaikeudet ja väkivalta ovat todellisia (yhdysvaltalaisissa) kouluissa? Hänen mukaansa Edelman syylistyy pitämään 'Lasta' samanlaisena diskursiivisena figuurina kuin ne poliittiset voimat joita hän kritisoi. Edelmanin teoria on Lesnik-Obersteinin mukaan yksi narratiivi queer-teoriasta, mutta ei auta aiempaa paremmin ymmärtämään yksittäisten ihmisten aitoja elämiä. (Lesnik-Oberstein 2010, 310-311.)

2.5. Queer futurity: negatiivisuus vai utopianismi?

Erityisesti 2000 -luvun keskusteluissa ilmenee queer-teoreetikkojen kahtalainen suhtautuminen *tulevaisuuteen*. Toista ääripäätä edustavat Lee Edelman ja Judith Halberstam. He haluavat valjastaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liitetyt negatiiviset määreet kriittiseksi voimavaraksi. 'Tulevaisuudettomiksi' määritellyt queerit (Edelman 2004, 29) voisivat toimia juuri määritelmän mukaan ja keskittyä nykyhetkeen tulevaisuuden sijaan. Perhekultissa ei ole sijaa ei-produktiiviselle erokselle, miksi siis homoseksuaalien pitäisi ylipäättään olla vastuussa tulevaisuudesta ja edistyksestä? (Caserio 2006, 820.)

Tälle Edelmanin ja Judith Halberstamin edustamalle poliittiselle negativismille (*political negativity*) vastakkaista näkemystä edustavat ”queer-utopianismia” (*queer utopianism*) kannattavat teoreetikot, joihin Edelman lukee kuuluviksi erityisesti José Muñozin ja Tim Deanin (Edelman 2006, 811). Tim Dean väittää, että Edelman ei riittävästi erota omaa lacanilaista, psykoanalyttistä teoriaansa nykyisistä kulttuurisista käytännöistä (ts. yhdysvaltalaisesta poliittisesta kulttuurista) (Caserio 2006, 820; Edelmanin kritiikistä myös Halley&Parker 2007, 428-429). José Esteban Muñoz taas painottaa kirjassaan *Cruising Utopia* (2009), että queer-henkilöillä ei ole muuta kuin tulevaisuus, sillä menneisyyteen kukaan ei halua palata ja nykyhetkessäkin on paljon parantamisen varaa. Queerius on siten ensisijaisesti tulevaisuuteen suuntautuvaa. (Caserio 2006, 820.) Muñoz vastaa Edelmanille, että tulevaisuus luvataan itseoikeutetusti ainoastaan joillekin lapsille, joita eivät yleensä ole esimerkiksi värilliset tai queer-lapset. (Shahani 2013, 549, 552.) Tulevaisuuden murentaminen on

liian helppo veto, Muñoz väittää, ja julistautuu samalla kriittiseksi idealistiksi. Lainaten teoreettisia työkaluja Marxilta ja Ernst Blochilta, hän puolestaan haastaa pelkästään nykyhetkeen ripustautuvan logiikan, joka naturalisoi heteronormatiivisuuden ja kapitalismin. (Muñoz 2006, 825-826.)

Greteman ja Wojcikiewicz ovat verranneet John Deweyn (1916) ja Lee Edelmanin (2004) teorioiden yhtäläisyyksiä sekä niiden suhdetta tulevaisuuteen. Kirjoittajien mielestä Edelmanin 'Lapsi' muistuttaa Deweyn kuvaamaa 'Aikuista' (*the Adult*) siinä suhteessa, että molemmat kuvastavat ennalta määrättyä ja pysyvää, mutta kuitenkin saavuttamatonta tulevaisuutta (Greteman&Wojcikiewicz 2014, 563, 569). Kumpaakin kuvaa – Edelmanin figuraalista Lasta ja Deweyn tulevaisuuden Aikuisen ihannekuvaa – voidaan käyttää oikeuttamaan yhdenmukaisuutta lisääviä kasvatuksellisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä. Sekä Edelman että Dewey pyrkivät omilla termeillään varoittamaan ajattelun kapeutumisesta sekä yhdenmukaistavien käytänteiden väkivaltaisuudesta. Kumpikin teoreetikko haluaa välttää dualistista ja essentialistista ajattelua. Yhtäläisyyksistä huolimatta Gretemanin ja Wojcikiewiczin mukaan Deweyn ja Edelmanin poliittiset tavoitteet ovat toisilleen lähes vastakkaisia: Edelman vastustaa uusintamispolitiikkaa (*reproductive futurism*) ja pyrkii häiriköimään sitä, kun taas Dewey luottaa edistykseen ja haluaa siirtää kasvatuksellisen huomion eläviin, aitoihin lapsiin. (Greteman&Wojcikiewicz 2014, 568-569.)

2.6. Antisocial thesis

Kirjassa *Homos* (1996) Leo Bersani kysyi, pitäisikö homoseksuaalin olla hyvä kansalainen. Hänen mukaansa homous vaatii ihmisten välisten suhteiden ja sosiaalisuuden uudelleenmäärittelyä: "...homo-ness... necessitates a massive redefining of relationality" (lainaus Caserio 2006, 819). Homous saattaa Bersanin mukaan olla sosiaalisuudelle (kuten se yleensä ymmärretään) vastakkaista: seksuaalinen halu on antiyhteisöllistä ja yksilöä sekä identiteettejä järjestyttävää (Caserio 2006, 819; Muñoz 2006, 823). Tämä *antisocial thesis* kyseenalaistaa sosiaalisuuden oletetun hyvyden ja haluttavuuden. Lee Edelman rakentaa teoriaansa osin Bersanin pohjalta. Bersanin ja Edelmanin näkemykset voidaan nähdä vastareaktionä monien poliittisten seksuaalivähemmistöliikkeiden pyrkimyksille saada oikeuksilleen ja olemassaololleen tunnustus lainsäädännön piirissä (esimerkiksi tasa-arvoinen avioliittolaki) ja (näin) sulautua valtaväestöön. (Ks. esim. Caserio 2006 819-820.) Valtaväestön hyväksyntää hakiessaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt päätyvät helposti puolustuskannalle vakuuttelemaan, että hekin voivat sitoutua parisuhteeseen ja olla hyviä vanhempia "huolimatta" seksuaalisesta suuntautumisestaan – sen sijaan että nämä identiteettikategoriat sekä parisuhteen tai vanhemmuuden hyvyys kyseenalaistettaisiin. Vaarana määrittelyissä myös on, että niiden ulkopuolelle jääville yksilöille tai kokonaan uusille

seksuaalisuuden ja sosiaalisuuden muodoille ei jää laisinkaan tilaa. (Ks. myös Mayo 2006, 469.)

2.7. "AND": Queer-teoria ja muut marginaalin teoriat

Vuosituhanen vaihteessa queer-teorian parissa ryhdyttiin aiempaa enemmän hakemaan näkökulmia etnisyyden, postkoloniaalisesta ja transgender-tutkimuksesta, sekä toisaalta pohtimaan uudelleen queer-teorian suhdetta esimerkiksi lesbo- ja homotutkimukseen ja feminismiin.

Intersektionaalinen tutkimus on tarkoittanut seksuaalisuuden ja identiteettien tarkastelua uusista näkökulmista: kuinka yhteiskuntaluokan, "rodun", sukupuolen, iän, seksuaalisuuden ja maantieteellisen sijainnin tapaiset sosiaalisesti rakentuneet merkityskategoriat kytkeytyvät ja vaikuttavat toisiinsa? (Ks. Halley&Parker 2007, 427; Halberstam 2003; Ilmonen 2011, 2-3.)

Intersektionaalisuus on muuttanut queer-tutkimusta globaalimpaan suuntaan kohti yli- tai poikki- tai *transkansallisuutta* (*transnationality*), jolloin seksuaalisuutta tutkitaan usein yhtenä muuttujana muiden joukossa, mutta ei enää tärkeimpänä identiteettikategoriana (Halley&Parker 2007, 427). Tarkastelukulman muutoksen on toivottu osaltaan vastaavan mm. queer-teoriaa kohtaan esitettyihin elitismisyytöksiin. Tämä tutkimusnäkökulma(kaan) ei ole vailla ongelmia: voidaan esimerkiksi pohtia, tuoko intersektionaalinen tutkimus mukanaan varsinaisesti mitään uutta (kritiikistä ks. Ilmonen 2011, 12-14).

3 Queer-teorian anti kasvatustilafilosofialle?

2010-luvulla lisääntynyt teoreettinen keskustelu queer-lasten ja -nuorten asemasta koulussa (ks. mm. Mayo 2006, 2013; Vlieghe 2010; Airton 2013; Greteman&Wojcikiewicz 2014) osoittaa, että kasvatustilafilosofialla ja queer-teorialla on useita potentiaalisia yhtymäkohtia. Yksi yhtymäkohta on identiteetti: millä ehdoin ja tavoin yksilön identiteetin kehittymistä voidaan tukea koulussa, jos yksilön identiteetti on joustava ja muuttuva, historiallisesti kontingentti ja sosiaalisesti konstruoitu, ja jopa sekava tai ristiriitainen? Mitkä ovat tämän kaltaisen identiteetin rakentumisen ehdot? Entä kuinka sukupuolta rakennetaan koulun ja kasvatuksen kontekstissa? Mikä on koulumaailman suhde seksuaalisuuteen? Kuinka seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa? Tulisiko sosiaalisuus ymmärtää uudella tavalla kouluissa? Kuinka lapsiin ja kasvatukseen väistämättä liittyvä tulevaisuusnäkökulma tulisi ymmärtää kasvatustilafilosofian ja queer-teorian ristivalossa?

Kasvatusta ja koulutusta on tarkasteltu muun muassa oikeuksien, liberaalin poliittisen teorian, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, monikulttuurisuuden ja demokraattisten ihanteiden valossa, ja näin kasvatuksen alueelle ja lapsiin liittyvät kysymykset ovat ujuttautumassa myös perinteisen yhteiskuntafilosofian alueelle. Queer-näkökulma kuitenkin pitkälti puuttuu näistä tarkasteluista (ks. esim Mayo 2006, 2007), jolloin osa ihmisistä ja heidän tarpeensa on vaarassa joutua

marginaaliseen asemaan yhteiskuntafilosofisesti suuntautuneen kasvatustilafilosofian valtavirrasta. Olisi tärkeää tarkastella, mitä kansalaisuuskasvatus merkitsee niiden näkökulmasta, jotka on historiallisesti jätetty 'kunnon kansalaisen' määritelmän ulkopuolelle? Syrjivätkö kyseenalaistamattomat liberaalit ihanteet joitakin yksilöitä ja ryhmiä koulun kontekstissa? Syyllistyvätkö myös kasvatustilafilosofit keskustelemaan lasten ihannekuvasta aitojen, elävien lasten sijaan, ja projisoimaan tulevaisuuteen omia toiveitaan ja ambitioitaan? Queer-teorian piirissä on yhteiskuntafilosofian tavoin (queer-)lapsia ja nuoria tutkittu varsin vähän. Kasvatustilafilosofian ottaminen mukaan rikastaisi myös queer-teoriaa, ja on tarpeen jo sen vuoksi, että lähes kaikilla ihmisillä on lähipiirissään lapsia, joiden elämään he vaikuttavat. Suuri osa myös toimii itse kasvattajina, joko yksityis- tai työelämässään. Lapsista tai tulevaisuudesta puhuminen ei millään välttämättömällä logiikalla johda 'Lapsesta' puhumiseen. Miltä näyttää tulevaisuuden queer-lasten elämä, jos heistä ei saa nykyhetkessä puhua?

4 Kasvatusta / lapsia / queer-teoriaa käsittelevää filosofista tutkimusta julkaisevia lehtiä

GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies: <http://glq.dukejournals.org/> Duke University Press

Lambda Nordica: <http://www.lambdanordica.se/en/>

Feminist Teacher: <http://www.press.uillinois.edu/journals/ft.html>

Radical Teacher: <http://radicalteacher.library.pitt.edu/ojs/index.php/radicalteacher>

Curriculum Inquiry

- Julkaisee runsaasti vähemmistöaiheisia artikkeleita.
- <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291467-873X>

© The Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto

Editor-in-Chief: Rubén Gaztambide-Fernández

Impact Factor: 0.322

ISI Journal Citation Reports © Ranking: 2013: 183/219 (Education & Educational Research)

Online ISSN: 1467-873X

Journal of Applied Philosophy

- <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%291468-5930/homepage/ProductInformation.html>

© Society for Applied Philosophy

Edited By: Christopher Bennett

Impact Factor: 0.588

ISI Journal Citation Reports © Ranking: 2014: 30/52 (Ethics)

Online ISSN: 1468-5930

Journal of Applied Philosophy provides a unique forum for philosophical research which seeks to make a constructive contribution to problems of practical concern. Open to the expression of diverse viewpoints, the journal brings critical analysis to these areas and to the identification, justification and discussion of values of universal appeal. *Journal of Applied Philosophy* covers a broad spectrum of issues in environment, medicine, science, policy, law, politics, economics and education.

5 Kirjallisuus

Airton, Lee 2013: "Leave 'Those Kids' Alone: On the Conflation of School Homophobia and Suffering Queers"

Bersani, Leo 1996: *Homos*. Harvard University Press.

Butler, Judith 1990: *Gender Trouble – Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.

Caserio, Robert L. 2006: "The Antisocial Thesis in Queer Theory". Forum: Conference Debates. *MLA – Modern Language Association*. Vol. 121, No. 3, s.819-828.

Dean, Tim 2000: *Beyond Sexuality*. University of Chicago Press.

Dean, Tim 2006: "The Antisocial Homosexual". Forum: Conference Debates. *MLA – Modern Language Association*. Vol. 121, No. 3, s.819-828.

Edelman, Lee 2004: *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Duke University Press.

Edelman, Lee 2006: "Antagonism, Negativity, and the Subject of Queer Theory". Forum:

Conference Debates. *MLA – Modern Language Association*. Vol. 121, No. 3, s.819-828.

Giffney, Noreen; O'Rourke, Michael (toim.) 2009: *The Ashgate Research Company to Queer Theory*. Ashgate.

Greteman, Adam J.& Wojcikiewicz, Steven K. 2014: "Educational Futurism and the Figural Child". *Journal of Philosophy of Education*.

Halberstam, Judith 2003: "Reflections on Queer Studies and Queer Pedagogy". *Journal of Homosexuality* 45:2-4, 361-364.

Halberstam, Judith (Jack) 2011: *The Queer Art of Failure*. Duke University Press.

Haberstam, Judith 2006: "The Politics of Negativity in Recent Queer Theory". Forum: Conference Debates. *MLA – Modern Language Association*. Vol. 121, No. 3, s.819-828.

Halley, Janet; Parker, Andrew (toim.) 2007: "After Sex? On Writing since Queer Theory". *The South Atlantic Quarterly Special Issue* 106:3. Summer 2007.

Ilmonen, Kaisa 2011: "Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä: Pohdintoja postkoloniaalisen ja intersektionaalisen seksuaalisuudetutkimuksen lähtökohdista ja keskeisistä kysymyksistä". *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* Vol. 5 No. 2.

<http://ojs.tsv.fi/index.php/sqs/article/view/50863>

Lehr, Valerie 1995: "Who Are 'Our' Children?". Kirjassa: *Queer Family Values: Debunking the Myth of Nuclear Family*. Temple University Press.

Lesnik-Oberstein, Karín 2010: "Childhood, queer theory, and feminism". *Feminist Theory* 11(3)309-321.

Mayo, Chris 2006: "Pushing the Limits of Liberalism: Queerness, Children, and the Future". *Educational Theory* Vol.56, No. 4.

Mayo, Chris 2013: "Unsettled Relations: Schools, Gay Marriage, and Educating for Sexuality".

Educational Theory Vol. 63, No. 5.

McDonough, Kevin 2007 "The 'Futures' of Queer Children and the Common School Ideal".
Journal of Philosophy of Education, Vol. 41, No.4.

Mohr, Richard 1989: "Gay Studies as Moral Vision". *Educational Theory* Vol.39, No.2.

Muñoz, José Esteban 2009: *Cruising Utopia – The Then and There of Queer Futurity*. New York University Press.

Muñoz, José Esteban 2006: "Thinking beyond Antirelationality and Antiutopianism in Queer Theory". Forum: Conference Debates. *MLA – Modern Language Association*. Vol. 121, No. 3, s.819-828.

Sedgwick, Eve Kosofsky 1990: *Epistemology of the Closet*. University of California Press.

Shashani, Nishant 2013: "The Future is Queer Stuff: Radical Utopianism and Its Discontents".
GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies.

Sullivan, Nikki 2003: *A Critical Introduction to Queer Theory*. Edinburgh University Press.

Vlieghe, Joris 2010: "Judith Butler and the Public Dimension of the Body: Education, Critique and Corporeal Vulnerability". *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 44, Vol. 1. s.153-170.

Muita lähteitä:

https://en.wikipedia.org/wiki/Queer_theory

<https://sqshome.wordpress.com/>

<https://sqlehti.wordpress.com/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Judith_Butler